

ISSN 1680-9262

ҒЫЛЫМИ
ЖУРНАЛ

НАУЧНЫЙ
ЖУРНАЛ

Ө. А. Байқоңыров атындағы
Жезқазған университетінің

ХАБАРШЫСЫ

2,2016

ВЕСТНИК

Жезказганского университета
имени О. А. Байконурова

Ташитова

КАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ
МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ
РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

Ө. А. Байқоңыров атындағы Жезқазған университетінің
Х А Б А Р Ш Ы С Ы
Ғылыми журнал

В Е С Т Н И К
Жезказганского университета имени О. А. Байконурова
Научный журнал

№ 2 (32)

2016

ISSN 1680-9262

РЕДАКЦИЯ АЛҚАСЫ:

Бас редактор - техника ғылымдарының докторы
Тәкішев Әбділмәлік Аргынұлы

Бас редактордың орынбасары - техника ғылымдарының кандидаты
Жолдыбаев Шахман Серікбайұлы

Редакция алқасының мүшелері:

Арынов Е.Б., физика-математика ғылымдарының докторы, профессор; Абитаева Р.Ш., педагогика ғылымдарының кандидаты; Бірімжанов Қ.С., экономика ғылымдарының кандидаты; Дәукенова Г.А., экономика ғылымдарының кандидаты; Джунусов И.Ш., техника ғылымдарының кандидаты; Жаптаров К.Т., физика-математика ғылымдарының кандидаты; Қашқынбаева З.Ж., педагогика ғылымдарының кандидаты; Саухимов Ө.Е., ауыл шаруашылығы ғылымдарының кандидаты; Сәменова С.Н., филология ғылымдарының кандидаты; Рысбаев С.Р., философия ғылымдарының кандидаты; Умбетова А.К., филология ғылымдарының кандидаты

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:

Главный редактор – Такишов Абдилмалик Аргынович,
доктор технических наук

Заместитель главного редактора – Жолдыбаев Шахман Серикбаевич,
кандидат технических наук

Члены редакционной коллегии:

Арынов Е.Б., доктор физико-математических наук, профессор; Абитаева Р.Ш., кандидат педагогических наук; Бірімжанов К.С., кандидат экономических наук; Дәукенова Г.А., кандидат экономических наук; Джунусов И.Ш., кандидат технических наук; Жаптаров К.Т., кандидат физико-математических наук; Қашқынбаева З.Ж., кандидат педагогических наук; Саухимов О.Е., кандидат сельскохозяйственных наук; Сәменова С.Н., кандидат филологических наук; Рысбаев С.Р., кандидат философских наук; Умбетова А.К., кандидат филологических наук

© “Ө. А. Байқоңыров атындағы Жезқазған университеті”
акционерлік қоғамы, 2016
Акционерное общество “Жезказганский университет
имени О. А. Байконурова”, 2016

СОДЕРЖАНИЕ МАЗМҰНЫ

ТЕХНИКАЛЫҚ ҒЫЛЫМДАР	5
ТЕХНИЧЕСКИЕ НАУКИ	5
<i>Жайсанбаев Н.Ә., Танатаров Н.Қ.</i> КЕНШІТІ ЖЕЛДЕТУДІҢ ЭКОНОМИКАЛЫҚ ШАМАШАРТТАРЫН ЕСЕПТЕУ	5
<i>Жайсанбаев Н.Ә., Ибраева А.М., Танатаров Н.К.</i> СЫНАҚТА АЛЫНҒАН САНЫ АЗ КӨРСЕТКІШТЕРДІ МАТЕМАТИКАЛЫҚ ӨНДЕУ РЕТІ	11
<i>Жайсанбаев Н.Ә., Ибраева А.М., Танатова А.О.</i> ТАУЖЫНЫСТАРЫНЫҢ ФИЗИКАЛЫҚ КӨРСЕТКІШТЕРІН ЕСЕПТЕУ ЖОЛДАРЫ	15
<i>Жайсанбаев Н.Ә., Маширбеков С.К.</i> СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ МЕТОДА НАБЛЮДЕНИЯ СДВИЖЕНИЯ ГОРНЫХ ПОРОД ПРИ РАЗРАБОТКЕ МЕСТОРОЖДЕНИЙ	19
<i>Жайсанбаев Н.Ә., Отеген С.А.</i> СООТВЕТСТВИЕ СКОРОСТЕЙ ДОСТАВОЧНЫХ МАШИН ПРАВИЛАМ ПРОМЫШЛЕННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ	25
<i>Жайсанбаев Н.Ә., Танатаров Н.Қ.</i> КЕНШТЕГІ АУА ЖОҒАЛЫМЫНЫҢ САПАЛЫ ЖЕЛДЕТУГЕ КЕРІ ӘСЕРІ	31
<i>Жайсанбаев Н.Ә., Маширбеков С.К.</i> МЕХАНИЗМ СДВИЖЕНИЯ ПОРОДНЫХ СЛОЕВ..... ПУТИ ПРОФИЛАКТИКИ И ПРЕДОТВРАЩЕНИЯ НАД ГОРНЫМИ ВЫРАБОТКАМИ УГОЛЬНЫХ ШАХТ	34
<i>Макашев Б.К., Аимбетова Г.Б.</i> ПУТИ ПРОФИЛАКТИКИ И ПРЕДОТВРАЩЕНИЯ ПОЖАРОВ НА ПРОИЗВОДСТВЕ	39
<i>Хамитова Г.Ж.</i> ПОВЫШЕНИЕ ХОДИМОСТИ ШИН САМОХОДНОГО ГОРНОГО ОБОРУДОВАНИЯ	42
<i>Шевко В.М., Каратаева Г.Е., Айтқұлов Д.К., Нурпеисова А.М.</i> ИССЛЕДОВАНИЕ ВОЗМОЖНОСТИ ПОЛУЧЕНИЯ ФЕРРОСПЛАВА ИЗ ОГАРКОВ ХВОСТОВ ЖЕЗКАЗГАНСКОЙ ОБОГАТИТЕЛЬНОЙ ФАБРИКИ	50
ГУМАНИТАРЛЫҚ БАҒЫТТАР	55
ГУМАНИТАРНЫЕ НАУКИ	55
<i>Абдигожина К.С., Коккозова О.У., Умирбекова А.К.</i> МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫҢ ОЙНЫМЕН ӨРІЛГЕН ТІЛ ДАМЫТУ	55
<i>Абитаева Р.Ш., Сыздыкова А.К., Коккозова О.У., Умирбекова А.К.</i> ОҚУШЫЛАРДЫҢ ТҮБЕГЕЙЛІ ҚҰЗЫРЕТТІЛІКТЕРІНІҢ ҚАЛЫПТАСУЫН БАҒАЛАУ МЕХАНИЗМІ	62
<i>Алиакпаров М.К., Калиев С.Б.</i> АТТЫҢ БАБЫ МЕН СЫНЫ	68
<i>Алиакпаров М.К., Калиев С.Б.</i> ОСОБЕННОСТИ ТЕЛОСЛОЖЕНИЯ БЕГУНОВ НА ДЛИННЫЕ ДИСТАНЦИИ	70
<i>Алиакпаров М.К., Калиев С.Б.</i> ХАРАКТЕРИСТИКА МЫШЕЧНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ЛЫЖНИКА-ГОНЩИКА	73
<i>Алиакпаров М.К., Калиев С.Б.</i> ФИЗИОЛОГИЧЕСКАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА БОКСА	77
<i>Алланиязов Т., Толеуқызы Б.</i> ОРГАНИЗАЦИОННОЕ УКРЕПЛЕНИЕ ДЖЕЗКАЗГАНСКОЙ ГОРОДСКОЙ ПАРТИЙНОЙ ОРГАНИЗАЦИИ (декабрь 1956 - ноябрь 1960 гг.)	80
<i>Байзақова С.Д.</i> ҒАСЫРЫМЫЗДЫҢ БАСТЫ ДЕРТІ – НАШАҚОРЛЫҚ	96
<i>Кенжебай Б.</i> ЖАПОНДЫҚ БУДДИЗМНІҢ ӨЗІНДІК СИПАТТАРЫ	100
<i>Жолдасбекова Қ.А., Дусенова А.М., Орынбаева Л.Қ.</i> КОМПЬЮТЕРНАЯ ГРАФИКА В КНИЖНОЙ ИЛЛЮСТРАЦИИ	106
<i>Зелинская Е.Г., Жактаева А.К., Черноцгова И.В.</i> КОМПЬЮТЕРНЫЙ ЖАРҒОН	111

ОҚУШЫЛАРДЫҢ ТҮБЕГЕЙЛІ ҚҰЗЫРЕТТІЛІКТЕРІНІҢ ҚАЛЫПТАСУЫН БАҒАЛАУ МЕХАНИЗМІ

Абитаева Р.Ш., Сыздыкова А.К., Коккозова О.У.
Ө.А.Байқоңыров атындағы Жезқазған университеті
Умирбекова А.К.
К.Карасаева атындағы БГУ - аспиранты

В статье рассматривается компетентностная парадигма современной системы образования, которая нацелена на усиление практической ориентации и инструментальной направленности общего среднего образования; стремится подготовить человека умелого и мобильного, владеющего не набором фактов, а способами технологического их получения.

The article considers the competence-based paradigm of the modern education system, which aims at strengthening the practical orientation and the instrumental orientation of General secondary education aims to prepare a person skilled and mobile, not owning a set of facts, and technological ways of their receipt.

Сауаттылықты дамытудың жалпы бағдары Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламада анық көрсетілген. Осы бағдарламаны басшылыққа ала отырып, ҚР-сы Үкіметінің 2012ж. 25 маусымдағы №832 қаулысымен «Мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамыту жөніндегі 2012-2016 жылдарға арналған Ұлттық іс-қимыл жоспары» бекітілді. Бұл Ұлттық жоспар – білім сапасын жетілдірудің негізгі бағдары. Жоспарда мақсат, міндеттер нақты қойылған, ағымдағы жағдайды талдау, мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамыту тетіктері, білім стандарттарын, оқу бағдарламалары мен жоспарларын жаңарту, оқыту нысандарын, әдістері мен технологияларын жаңарту, мектеп оқушыларын оқыту нәтижелерін бағалау жүйесін дамыту, ата-аналардың қатысуын қамтамасыз ету, қосымша білім беруді дамыту, күтілетін нәтиже қажетті ресурс нақты көрсетілген [1].

Қазіргі уақытта білім беру саласының басымдылықтары ретінде мектеп оқушыларын өмірге, еңбекке дайындау білім нәтижелерін қайта қарастыруды талап етеді. Білімділік нәтижелерінің заманауи тұрғысындағы ұғымы оқу пәнін меңгеруге қатысты білімдердің, біліктердің және дағдылардың әдеттегі тізбегінің шегінен тыс шығуда. Білімділік нәтижелер оқушының мектепте оқуының ақырғы өнімі болып, білім алушылардың жеке тұлғасында орын алған сапалы өзгерістерді білдіріп, оның жүріс-тұрысында, әлеуметтік ортамен қатынасқа түсуінде көрініс береді.

Бұл дегеніміз білімділік нәтижелеріне қол жеткізуді бағалау маңызды құрамдас ретінде мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығының Қазақстанда дамуы мақсаттарының және іс-қимылдарының негізгі бағыттары қатарына қосылған.

Оның адаммен жүре қабылданатын қабілетін түсіне отырып, «Мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамытудың Ұлттық жоспарында» қарастырылған жеті түбегейлі құзыреттілікті келтірейік [2]:

А. Умирбекова

1. Жеке тұлға құзыреттілігі – өзін-өзі ұйымдастыруға, өз бетінше жетілуге, өз бетінше өмірлік және кәсіби бағдарын анықтауға, өзін-өзі танытуға, толеранттылыққа қабілеттілік.

2. Азаматтық құзыреттілік – түрлі өмірлік жағдайларда өзінің айқындамасын білдіргенде өзінің отаны үшін жауапкершілік алуға, қазақстандық сана-сезімін көрсетуге қабілеттілік.

3. Әлеуметтік құзыреттілік – әлеуметті бейімделуге және қоршаған ортамен өзара табысты әрекеттесуге қабілеттілік.

4. Басқарушылық қабілеттілік – түрлі өмірлік жағдайларда өзін-өзі ұйымдастыруға, өзін-өзі басқаруға және түрлі мәселелерді шешуге қабілеттілік.

5. Коммуникативтік құзыреттілік – қазақ, орыс және ағылшын тілдерінде ауызша және жазбаша өнімді коммуникацияға (қатынасқа) қабілеттілік.

6. Ақпараттық құзыреттілік – өз бетінше танымдық қызметке қабілеттілік, өмір бойында білім алуға икемі.

7. Технологиялық құзыреттілік – технологияларды, соның ішінде ғылыми, санды түрлерін ұтымды пайдаланушы деңгейінде қолдану қабілеттілігі.

Білім беру саласындағы мәнді басымдықтар деп іріктелген жеті құзыреттіліктің жиынтығы мектеп оқушысының мектепте оқуы барысындағы түрлі кезеңдерінде өмірлік тіршілігіндегі дайындығы үшін қажетті функционалдық сауаттылықты білдіреді. Ол мектеп алды және мектептегі білім деңгейлері бойынша нақтыланып, сонымен қатар қайсыбір құзыреттіліктері әлдебір оқу пәнінің шеңберінде үстем танылады [3].

Арнайы сыныптардағы білім беру процесі оқуда, тәрбиеде және түзете-дамыту жұмысындағы сараланған және жеке ықпал қағидаттарын сақтаумен іске асырылады. Түзету компоненті бойынша оқу бағдарламалар оқушыларды өмірге тікелей қосуға дайындауға деген еңбек қызметі мен әлеуметтік-бейімдеуші бағдарына, жүріс-тұрыс нормаларын, әдеттегі гигиеналық, коммуникативтік, тұрмыстық дағдылардан бастап, күрделі әлеуметтік дағдыларға дейінгі әлеуметтік өмір үшін қажетті болатын сәйкес дағдылары мен әдеттерін шыңдауға деген практикалық және түзетуші бағдарына ие.

Білімділік жетістіктердің нәтижелері мүмкіндіктері шектеулі (МШ) балалардың білім сапасын бағалау үшін мәнді болып табылады. Мүмкіндіктері шектеулі балалардың білімділік жетістіктерін бағалауға көзқарастарды анықтағанда келесідей қағидаттарға негізделген жөн:

– білім алушылардың негізгі білімділік аясы, соның ішінде оларды жасы мен даму мүмкіндіктеріне сай келетін өмірдің барлық маңызды салаларына қосу үшін қажетті болатын әлеуметтік тәжірибесі (өмірлік құзыреттіліктер) бойынша академиялық білімдердің меңгерілгенін бағалауды көздейтін негізгі білімділік бағдарламаның мазмұнын меңгерудегі білімділік жетістіктерін бағалаудың *кешенділігі*;

– ДМШ (даму мүмкіндіктері шектеулі) балалардың даму және білімділік қажеттіліктерінің типологиялық және жеке ерекшеліктерін ескерумен жетістіктерін бағалаудың *саралануы*;

– білім алушылардың психикалық және әлеуметтік дамуындағы өзгерістерді, жеке қабілеттіліктері мен мүмкіндіктерін зерделеуді көздейтін олардың негізгі білімділік бағдарламаның мазмұнын меңгерудегі жетістіктерін бағалаудың *динамикада* болуы;

– түрлі білім беру ұйымдарындағы білім алушылардың жетістіктерін бағалауда объективтілікті қамтамасыз етуге қабілетті болатын білім алушылардың білімділік

бағдарлама мазмұнын меңгеруіндегі жетістіктерді бағалау параметрлерінің, критерийлерінің және құралдарының *бірыңғай* болуы.

МШ балаларға білім берудегі тұтас процестің негізгі заңдылықтарын көрсетіп, бұл қағидалар өзара тығыз байланыста жүріп, бір уақытта олардың біліміндегі нәтижелерді бағалауды жүзеге асыру процесінің түрлі қырларына қатысты.

Арнайы педагогикада *негізгі функцияларға*:

– *қадағалаушы*: жеке оқушының (сыныптың, топтың) жетістік деңгейін, жаңа материалды меңгеруге дайындық деңгейін анықтайды, сәйкесінше бұл педагогке оқу материалын жоспарлауға және түсінікті баяндауға, қажетті жеке көмекті дер кезінде ұйымдастыруға, туындауы мүмкін қиындықтардың алдын алуға мүмкіндік беруді;

– *оқу-түзетуші*: жаңа материалды зерделеу дайындығына, оның меңгерілуіне, қайтып өңделуіне, білімдерді нақтылап, тереңдетуге, оларды жүйелеуге, алған біліктері мен дағдыларын жетілдіруге бағытталған білімділік жетістіктерін бағалаудың арнайы ұйымдастырылуын қамтамасыз етуді;

– *диагностикалық-түзетуші*: білім алушыда оқу процесінде туындайтын қиындықтардың себептерін айқындайды, білімді меңгерудегі ақаулықтарды анықтайды, оларды жобға бағытталған түзетулерді енгізуді;

– *ынталандырушы-мотивациялық*: оқушылардың білімділік жетістіктерін бағалаудың арнайы ұйымдастырылуын анықтайды, өзінің көрсеткен нәтижелерін жақсарту қалауына түрткі болады, белсенділікті дамытып, оқудағы оң мотивацияларды қалыптастыруды;

– *дамытып тәрбиелеуші*: сақталған анализаторларын (талдағыштарын) қолданып, өз бетінше және үңіліп еңбектену икемдерінің қалыптасуына, бақылау және өз бетінше бақылау, оқу қызметіндегі рефлексия амалдарын қолдануға ықпал етуді жатқызады.

Оқушылардың білім беру бағдарламасының мазмұнын меңгерудегі білімділік жетістіктерін бағалау жүйесін әзірлеуде білім алушылардың дайындық деңгейіне МЖМБС-да келтірілген талаптарға бағдар алу қажет.

Білім алушылардың дайындық деңгейлері үш аспектіні қамтумен бағаланады:

- 1) жеке (тұлғалық) нәтижелер;
- 2) жүйелі-әрекетті нәтижелер;
- 3) пәндік нәтижелер.

Жеке (тұлғалық) нәтижелер білім алушының тәрбиеленуінің, әлеуметтенуінің, рухани, шығармашылық және дене дамуының психологиялық-физиологиялық мониторингі нұсқасында қадағаланып, оның портфолиосында тіркеледі.

Жүйелі-әрекетті нәтижелер білім алушының пәнді олимпиадалар, таңдауы бойынша курстар бойынша жетістіктері, оқу шығармашылық жобаларын орындауы, сонымен қатар зерттеуші қызметінің басқа да түрлері бойынша анықталып, оның портфолиосында тіркеледі.

Пәндік нәтижелер білім алушының орта білімнің базалық мазмұнын меңгеру бойынша білімділік және іс-әрекеттік дайындығында көрініс табады.

МШ білім алушылардың оқу жетістіктерін бағалауда жоғарыда аталған үш аспект қолданыс табады. 2013 жылғы 4 шілдедегі №258 Дамуындағы мүмкіндіктері шектеулі балаларға арналған арнайы білім беру ұйымдары түрлерінің қызметтеріндегі үлгілік ережелерге сәйкес, көру, есту қабілеттерінің, сөйлеу, тірек-қимыл аппаратының бұзылыстары бар, психикалық дамуы тежелген балаларға арналған арнайы білім беру ұйымдары білім беру процесін білімділік деңгейлерінің мынадай жалпы білім беру

А. Шамбетов

бағдарламаларына сәйкес іске асыруда: мектепалды тәрбиелеу мен оқыту, бастауыш білім, негізгі орта білім, жалпы орта білім.

Сонымен, көру, есту қабілеттерінің, сөйлеу тілі, тірек-қимыл аппараты бұзылған, психикалық дамуы тежелген балалар жалпы білім беру бағдарламаларын меңгереді және қалыпты дамыған құрбыларының нәтижелеріне сәйкес нәтижелерге жетеді. Оқушылар білім мазмұнын сол уақытта және қалыпты дамыған құрбыларымен бірге меңгереді.

Бірқатар балаларға бағдарламаны меңгеруде едәуір ұзақ мерзімдер қажет, бірақ нәтижесінде олар қалыпты дамуындағы балалар білімінің бастауыш, негізгі және орта деңгейлеріне сайма-сай келеді. Олардың жеке жетістіктері дамуындағы қалыпты құрдастары үшін қабылданған критерийлемен және көрсеткіштермен бағалану мүмкіндіктеріне ие болғаны маңызды.

Бұл жағдай олардың білім саласындағы тең құқықтары мен олардың орындауына жататын тең міндеттерін растайды. Осыған орай, олардың жетістіктерін бағалаудың негізгі мазмұны шектеулерін, яғни көру және есту қабілетіндегі, сөйлеу тіліндегі, тірек-қимыл аппаратындағы, әлеуметтік-эмоционалдық аясындағы бұзылыстарын ескере отырып, қалыпты дамуындағы құрдастарына ұқсас болуы мүмкін. Бұл кезде көру қабілеті бұзылған балалардың Л.Брайль шрифті және/немесе жазық басылған шрифті меңгеруі секілді өзіне тән (спецификалық) оқу дағдыларының қалыптасуын бағалау керек.

МШ бар балалардың жетістіктеріндегі тексеруге жататын көрсеткіштер олар үшін мәнді өмірлік құзыреттіліктермен толықтырылуы мүмкін, олар:

- өзінің мүмкіндіктері мен шектеулері туралы сай түсініктің қалыптасуы;
- ересектермен және айналадағы адамдармен қарым-қатынасқа түсу қабілеті;
- күнделікті тұрмысында әлеуметтік-тұрмыстық біліктердің болуы;
- байланысқа түсу дағдыларын және әлеуметтік өзара әрекеттесуде көпшілікпен қабылданған ресімдерін меңгеруі;
- әлеуметтік ортасын, ондағы өзінің орнын түсіну, жасына сәйкес құндылықтарды және әлеуметтік рөлдерді қабылдауы.

Балалардың белгілі бір топтары үшін олардың дамуындағы сапалы және санды сипаттамаларды көрсететін өмірлік құзыреттіліктерді бағалау критерийлері қажет.

Көру, есту қабілеттерінде, тірек-қимыл аппаратында күрделі бұзылыстары, психикалық дамуында тежелулері бар балалардың санатын да ескеру қажет.

Олардың жалпы білім беру бағдарламаларын меңгеру нәтижелері бастауыш жалпы білім деңгейіне сәйкес келмейді. Ондай балалар жоғары сыныптардағы білімін бастауыш сатыға сабақтас бағдарламасына сәйкес бағдарлама бойынша жалғастыра алады.

Жетістіктерді формальды бағалауға балалардың бұл санаты жатпайды. Алайда, осы топтағы балалардың білім сапасына мониторинг міндетті болуы тиіс.

Осыған орай, МШ балалардың түрлі топтарындағы шынайы жетістіктер туралы объективті қорытындыларды жасауға мүмкіндік беретін критерийлер, көрсеткіштер және индикаторлар жүйесінің нақты тізбегі болатындай бағалаудың жүйесін түзу маңызды.

Бағалау критерийлері дамуындағы түрлі бұзылыстары бар білім алушылар үшін бірыңғай, ал оның жеке көрсеткіштері ерекшеленуі де мүмкін.

Балалардың әр түрлі санатындағы білім алушылардың арасында дамуындағы ауыр және көптүрлі бұзылыстарымен де балалар бар, олар үшін білім алу жеке

мүмкіндіктеріне сәйкес келетін жеке білімділік бағдарламалары бойынша оқытуды көздейді.

Осылайша, жеке білімділік бағдарламалары бойынша білім алып жүрген мектеп оқушыларына жүргізілетін психологиялық-педагогикалық зерделеу олардың білім беру мазмұнын игеруіндегі жетістіктерінің мониторингісінде маңызды құрал болып шығады.

Зерделеу нәтижелерін тіркеу ыңғайлы, салыстырмалы түрде қарапайым болып, педагогпен балалармен өзара әрекеттесуге үлкен пайдасымен жұмсалуда жататын күшпен уақыттың үлкен шығынын талап етпеуі тиіс.

Дамуында ауыр және көптүрлі бұзылыстары бар білім алушылардың дамуындағы өзіне тән ерекшелігіне байланысты психологиялық-педагогикалық зерделеуді өткізудегі және олардың білім беру процесіндегі жетістіктеріне мониторингті орындаудың негізгі әдісі ретінде бақылау аталады.

Бағдарламамен білім берудің сәйкес сатысында қарастырылған білім алушылардың жетістіктерін бағалаудан басқа, МШ бар балалардың білімділік нәтижелерін білім беру ұйымының өзінде бағалау «портфолио» технологиясының – мектеп оқушысының білім алу уақытындағы жеке дамуының процесін көрсететін жеке жетістіктерінің топтамасының көмегімен орындауға болады. Портфолиоға міндетті түрде МШ бар баланың қалыпты дамуындағы құрдастарына қолданымды ресімдер бойынша өткен, соның жетістіктерін сырттай және іштей бағалаудың нәтижелері, соның ішінде тест және бақылау жұмыстарын орындау нәтижелері енуі тиіс.

Портфолионың мазмұны негізінде мектеп оқушысының оқу, шығармашылық, коммуникативтік қабілеттері туралы пікір алуға болады. Портфолио мектеп оқушысы оқуының белгілі кезеңіндегі жеке жетістіктерін тіркеудің, жинақтаудың және бағалаудың амалы ретінде шығады. Бұл әсіресе білім алушының түбегейлі құзыреттіліктерін жүйелі қалыптастыруға бағытталған оқу-тәрбие процесін ұйымдастыру үшін мәнді. Бұл нақты білімділік нәтижелердің бейнесін көріп, кең білімділік мәнмәтінінде жеке ілгері басуын қадағалауды қамтамасыз етуге, оның алған білімдерін іс жүзінде қолдану қабілеттерін танытуға мүмкіндік беретін өз бетінше бір есептілік.

Портфолио жинақталып отырған тәжірибені, білімдерді жүйелендіруге, өз дамуының бағыттарын нақты анықтауға (мысалы, келешек кәсібінде), мұғалімдердің немесе нақты саладағы едәуір білікті мамандардың тарапынан көмек көрсетуге немесе консультация беруге, сонымен қатар өз деңгейін (оқу немесе кәсіби) едәуір объективті бағалауды іске асыруға арналған [4].

Жетістіктер портфолиосын түзу **Құжаттардың портфолиосы** - Сертификатталған (құжатталған) жеке білімділік жетістіктер – олимпиадаларға, байқауларға және басқа да іс-шараларға қатысуы туралы құжаттар (мақтау қағаздары, дипломдар, сертификаттар, куәліктер, аттестатқа қосымшалар және т.б.); Портфолио материалдарын санды және сапалы бағалау.

Жұмыстардың портфолиосы - Оқушының шығармашылық, зерттеушілік және жоба жұмыстарының жинағы, оның оқу және шығармашылық белсенділігінің негізгі формалары мен бағыттары. Жұмыстардың портфолиосы жұмыстардың өздерін (мәтіндерді, қағаз және электронды құжаттарды бейнетаспаларды және т.б.) тіркеумен, шығармашылық кітап түрінде ресімделеді; Берілген параметрлер бойынша сапалы бағалау (материалдардың толымдығы, түрлілігі, сенімділігі, таңдаған кәсібіне бағдарлануы, оқу және шығармашылық белсенділігінің динамикасы, қызығушылықтарының мақсаттылығы, бейіналды дайындығындағы сипаты).

Сын-пікірлердің портфолиосы - Мұғалімдермен, ата-аналармен және т.б. мектеп оқушысына ұсынылған түрлі қызметтерге қатысына берілген сипаттамасы, сонымен қатар мектеп оқушысының өзінің өз қызметіне және оның нәтижелеріне қатысына жазбаша берген талдамасы (қорытындыларды, түйіндемелердің, сын-пікірлердің мәтіндері, ұсыным хаттары және өзгесі); Оқушының оқумен және кәсіби бағдарын таңдаумен байланысты процестерді саналы ұғыну дәрежесін арттыратын өз бетінше бағалауы.

МШ оқушылардың білімдерін және икемдерін бағалауға жалпы көзқарас тұтас алғанда, бірақ арнайы шарттарды сақтаумен оның дәстүрлі түрін ұсынады:

1. МШ бар балалардың білімділік қажеттіліктерін және жеке ерекшеліктерін ескерумен, БИД (білімдерді, икемдерді және дағдыларды) тексеруді ұйымдастырудың ерекше нұсқасын.

2. Сыныптағы әдеттегі ахуалдың болуы (өз мұғалімінің болуы, білім алушыға әдетті көрнекі, есту тіректерінің орын алуын: сызбалардың, аудиодыбыстардың, тапсырманы орындаудағы жалпы барысы үлгілерінің).

3. Жұмыстың басында қызметті жалпы ұйымдастыру кезеңінің орын алуын.

4. Нұсқаулықтың МШ оқушылардың ерекше білімділік қажеттіліктері мен жеке қиындықтарын ескерумен бейімдеу:

1) өзінің грамматикалық және семантикалық ресімделуі бойынша ойды қарапайым, түсінікті ету;

2) тапсырманың кезеңімен (қадамдармен) орындалуына түрткі болатындай, көпбуынды нұсқаулықты бірнеше қысқа мағыналық бірліктерге бөліп, қарапайым ету;

3) тапсырмаға берілетін жазбаша нұсқауға қосымша, қажеттігіне қарай, ол педагогпен ауызша дыбыстап, баяу ырғағымен, анық мазмұндық екпінмен оқылады.

1. Национальный план действий по развитию функциональной грамотности школьников на 2012 – 2016 годы. Утвержден постановлением Правительства Республики Казахстан от 25 июня 2012 года № 832.

2. Лебедева Е.П. Как избежать ошибок при подготовке и проведении урока литературного чтения // Начальная школа плюс До и После: ежемесячный научно-методический и психолого-педагогический журнал МОиН РФ; РАО; Московский психолого-социальный институт. -2006. -№5. -С. 19-23.

3. Фоменко С. Мониторинг как способ управления качеством образования в школе // Народное образование. - 2007. -№4. - С. 110-119.

4. Система критериального оценивания учебных достижений учащихся. Методическое пособие. –Астана. НАО. 2013. – 80 с.

Дамитов